

დავით ბარათაშვილი*

აპოკალიფტურ წარმოდგენათა ანალიზი ბილგამეშის მითის და განწყობის თეორიის საფუძველზე

I. შესავალი

სიტყვა „აპოკალიფსი“ მომდინარეობს ძველი ბერძნული ენიდან, კერძოდ, ტერმინიდან ἀποκάλυψις (apokalypsis), რომელიც გამოცხადებას, გამჟღავნებას ან ფარდის ახდას ნიშნავს. ის შედგება ორი ნაწილისგან: ἀπό (apo) – მოშორება და κάλυψις (kalypsis) – ფარდა, დაფარვა. მაშასადამე სიტყვასიტყვით, apokalypsis ნიშნავს „ფარდის მოხსნას“ ან „ფარულის გამჟღავნებას“. თუ სიტყვის ეტიმოლოგიასა და მის დღევანდელ გამოყენებას შევადარებთ, ნათელი გახდება, რომ მისი დღევანდელი გამოყენება არ შემოიფარგლება მხოლოდ იმ კონოტაციით, რაც ანტიკურობასა და ქრისტიანულ ტრადიციაში გააჩნდა. აპოკალიფსზე ფიქრისას ადამიანი ნაკლებად ფიქრობს გამოცხადებაზე, ღვთის ჩანაფიქრის გამჟღავნებაზე, განახლებასა და სხვა. თანამედროვეობაში ეს ცნება არსებული ცივილიზაციის ნგრევას, მასობრივ განადგურებასა და ამ ფონზე ცხოვრების წესის რადიკალურ გაუარესებას უკავშირდება. მაშასადამე, ცნების ტრანსფორმაცია არა თავად ცნებაში, არამედ სოციალურ პროცესში უნდა ვეძიოთ. ზემოაღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, კულტურის, რელიგიისა და აპოკალიფტურ მოძღვრებათა მკვლევარი ჯონ რ. ჰოლი ცნობილ ნაშრომში – „აპოკალიფსი, ანტიკურობიდან მოდერნულ დრომდე“ წერს: „ყველაზე მრავალფეროვანი სოციალური ფენომენები – როგორიცაა ბიუროკრატია, შრომა, თაყვანისცემა, თამაში, ომი თუ „შოპინგი“ – ყალიბდება იმის მიხედვით, თუ როგორ ახერხებენ ადამიანები ერთობლივად მრავალი ჰორიზონტისა და მუდმივად ცვალებადი, დროში განვითარებული, მნიშვნელოვანი სოციალური ქმედებების შეთანხმებას – ცოცხალ ანმეოში, მომავლის მოლოდინითა და წარსული მოვლენების მნიშვნელოვანი ხსოვნით“.¹ ეს ანმეოს მოქმედებების განმსაზღვრელი შეთანხმებები საერთო კოლექტიური ცნე-

* კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის დოქტორანტი. <https://orcid.org/0009-0007-0104-5576>

¹ Hall, 2009, 10.

ბებია, რომლებიც ადამიანებს სოციალური გაერთიანებების სხვადასხვა დონეზე – ოჯახი, უბანი, სოფელი, რეგიონი, სახელმწიფო და სხვა – კრავს. ცივილიზაციის ისტორიულ განვითარებასთან ერთად, ტრანსფორმაცია აპოკალიფტურმა წარმოდგენებამაც განიცადა. აქ განვითარებაში მოცემულ იდეებზე სოციალურ-ტექნოლოგიური პროგრესის ასახვას ვგულისხმობთ. შესაბამისად, სტატია მიზნად ისახავს აპოკალიფსის კონცეფციის ისტორიული პროცესის განხილვას. კერძოდ, სტატიაში აპოკალიფსური წარმოდგენები განხილული იქნება უძველესი პერიოდიდან დღემდე. სტატიის ანალიტიკურ ჩარჩოს წარმოადგენს დიმიტრი უზნაძის განწყობის თეორია. ეს თეორია ამტკიცებს, რომ ფსიქიკური აქტივობა წარმოიქმნება სუბიექტის მოთხოვნილებებისა (სუბიექტური ფაქტორი) და ობიექტური გარემოს (ობიექტური ფაქტორი) ურთიერთქმედების შედეგად. სტატიაში აღნიშნული თეორია გამოყენებულ იქნება ერთ-ერთი უძველესი ჩანერილი აპოკალიფტური ნარატივის — წარღვნის მითის („გილგამეშის ეპოსი“) — და თანამედროვე ადამიანის აპოკალიფტური შიშების გაანალიზებისთვის.

განწყობის თეორიის მიხედვით, განწყობის ფორმირება არც მხოლოდ სუბიექტური (ცოცხალი ორგანიზმი) და არც მხოლოდ ობიექტური (გარემო) ფაქტორებით განისაზღვრება – ის სუბიექტური და ობიექტური ფაქტორების ურთიერთქმედების შედეგია. „სანამ ცოცხალი არსება საზოგადოდ რაიმე მნიშვნელოვან ქცევას ჩაიდენდეს, უკვე მანამდე იმგვარად მოდიფიცირებული, რომ სწორედ ეს კონკრეტული ქცევა უნდა ჩაიდინოს. – [...] ეს ქცევა მას განწყობის სახით აქვს მოცემული. მაშასადამე, იმ სპეციფიკურ მდგომარეობას, რომელიც სუბიექტში მოთხოვნილების დაკმაყოფილების ობიექტური სიტუაციის ზეგავლენის შედეგად ჩნდება, განწყობა შეგვიძლია ვუწოდოთ“.² შალვა ჩხარტიშვილი ნაშრომში – „განწყობა და ცნობიერება“ დამატებით ყურადღებას ამახვილებს განწყობის აღნიშნულ მახასიათებელზე, ის დასძენს, რომ: „დ. უზნაძის განწყობა არ წარმოადგენს სუბიექტის სუბიექტურ მდგომარეობას, ისეთ მდგომარეობას, რომელიც მას ერთხელ, ოდესღაც შეუმუშავდა და მას შემდეგ მისი ყოველი ახალი ვითარების განცდას თან ახლავს და განსაზღვრავს. იგი ყოველთვის ობიექტური ვითარების ზემოქმედების შედეგად ჩნდება და ისეთ მდგომარეობას წარმოადგენს, რომელშიც თვითონ მისი გამომწვევი ობიექტური ვითარებაა ასახული. განწყობა, მაშასადამე, წმინდა სუბიექტური მდგომარეობა კი არ არის, არამედ ობიექტური ვითარების სუბიექტში გადატანა, ასე ვთქვათ, სუბიექტში გადასული ობიექტური ვითარება“.³

² უზნაძე, 1977, 140.

³ ჩხარტიშვილი, 1975, 39.

II. აპოკალიფსის კონცეპტი ზეპირსიტყვიერ და უძველეს წერილობით წყაროებში

ადამიანმა ცივილიზაციის ისტორიის განმავლობაში ტოტემური, მითოსური და რელიგიური საფეხურები განვლო და მეცნიერულ და ტექნოლოგიატევად ეპოქაში შევიდა, სადაც სამეცნიერო იდეებთა შექმნილმა ტექნოლოგიებმა წამყვანი ადგილი დაიჭირა ყოველდღიურ ცხოვრებაში. აღნიშნულმა პროგრესმა, სოციალური ცხოვრების დონის გაუმჯობესებასთან ერთად, შეცვალა ადამიანის რწმენა-წარმოდგენები და ეს ცვლილება აპოკალიპტური მომავლის წარმოდგენებსაც შეეხო.

აზრი სამყაროს დასასრულზე ორი წყაროდან მოდის – ზეპირსიტყვიერი და წერილობითი. ზეპირსიტყვიერი წყაროს დათარიღება რიგი მიზეზის გამო ძნელდება, მათი შესწავლა ინტერდისციპლინურ მეთოდს მოითხოვს და ძირითადად ანთროპოლოგთა პრეროგატივაში შედის. წერილობითი ძეგლის შემთხვევაში კი საქმე გამარტივებულია, ჯერ ერთი წერილობითი დოკუმენტი ლინგვისტურ, ანთროპოლოგიურ, ისტორიული მეთოდებით დათარიღებას აადვილებს და მეორეც მისი მატერიალური სახით არსებობა კიდევ უფრო ზუსტი მეთოდის გამოყენების საშუალებას იძლევა.⁴ აპოკალიფტური ცნების ანალიზისთვის გილგამეშის ეპოსი რამდენიმე კუთხით არის მნიშვნელოვანი. ჯერ ერთი ეს ტექსტი ერთ-ერთი უძველესი წერილობითი წყაროა, რომელშიც პრეისტორიული ეპოქის ადამიანთა რწმენა-წარმოდგენებია გადმოცემული და მეორე, ამ ეპოსმა განსაზღვრა აპოკალიფსზე ადამიანთა წარმოდგენები მთელ რიგ კულტურებში.

გილგამეშის ეპოსი წარმოიშვა ძველი მესოპოტამიის – შუმერული, აქადური და ბაბილონური კულტურების – კონტექსტში, დაახლოებით ძვ. წ. 2100-1800 წლებში. ეპოსი შედგება 12 თიხის ფირფიტისგან (აქადური ვერსია) და მოგვითხრობს ურუქის მეფის, გილგამეშის, თავგადასავალსა და მის მიერ უკვდავების ძიებას. პირველად გილგამეშის ეპოსშია გადმოცემული აპოკალიპტური მითიც, რომელშიც საუბარია წარღვნის შედეგად დედამიწის განწმენდაზე. აპოკალიპტური ნარატივი, ძირითადად XI ფირფიტაში გვხვდება, რომელშიც აღწერილია წარღვნის მითი. გილგამეში, სიკვდილის შიშის გამო, ეძებს უტ-ნაფიშტს, ადამიანს რომელიც გადაურჩა წარღვნას და რომელმაც ღმერთებისგან უკვდავება მიიღო. უტ-ნაფიშტი გილგამეშს უყვება ღმერთების მიერ დედამიწაზე მოვლენილი

⁴ მატერიალური ობიექტის (იქნება ეს ორგანული თუ არაორგანული) დათარიღება დამოკიდებულია მის ბუნებასა და ასაკზე, და სხვადასხვა მეთოდი გამოიყენება სხვადასხვა ტიპის მასალისთვის. ზოგადად, დათარიღების მეთოდები ეფუძნება ფიზიკურ და ქიმიურ პროცესებს, რომლებიც დროთა განმავლობაში მიმდინარეობს.

დიდი წარღვნის შესახებ, რადგან გადანყვიტეს, რომ ადამიანები გახდნენ ხმაურიანი და ძალიან მრავალრიცხოვანი, ამიტომ განადგურება წარღვნის მეშვეობით გახდა საჭირო. ღმერთი ეა (წყლის, სიბრძნის და ჯადოქრობის ღმერთი), რომელსაც სურს ადამიანთა გადარჩენა, საიდუმლოდ აფრთხილებს უტ-ნაფიშტს (ქალაქ შურუპაკის მკვიდრს) წარღვნის შესახებ და ურჩევს მას ააგოს დიდი ხომალდი (კიდობანი), რომელშიც შეიფარებს ყველა ცოცხალ არსებას. ღმერთები აგზავნიან მძლავრ წარღვნას, რომელიც ანადგურებს მთელ კაცობრიობას, გარდა უტ-ნაფიშტისა, მისი ოჯახისა და ცხოველების, რომელიც დიდ კიდობანში შეიფარა. წარღვნა გრძელდება შვიდ დღეს და მინა ნაოხარი ხდება. მას შემდეგ, რაც წყალი იკლებს, უტ-ნაფიშტის ხომალდი ნისირის მთაზე ჩერდება. ის გზავნის ფრინველებს (ყვავი, მტრედი) მიწის გამოჩენის შესამოწმებლად, მეორე ცდაზე ფრინველები აღარ დაბრუნდებიან და ეს ნიშანია მიწის გამოჩენის. საბოლოოდ, ღმერთები, შეძრწუნებულნი წარღვნის შედეგებით, ანიჭებენ უტ-ნაფიშტსა და მის მეუღლეს უკვდავებას, როგორც გადარჩენის ჯილდოს.

ეს მითი, თავისი განადგურებისა და განახლების თემებით, ითვლება ერთ-ერთ უძველეს აპოკალიპტურ ნარატივად, რომელიც მოგვიანებით გავლენას მოახდენს სხვა წარღვნის მითებზე. რიგ შემთხვევაში კი თითქმის უცვლელად გადავა, მაგალითად, ბიბლიური ნოეს შემთხვევაში (დაბადება 6-9). მსგავსება ისეთი დიდია, რომ მიხაკო წერეთელი გილგამეშიანის ეპოსის შენიშვნების ნაწილში დასძენს, რომ: „*უეჭველად აქ საქმე გვაქვს ერთი ერის მწერლობის გავლენასთან მეორე ერის მწერლობაზე: ებრაელ მწერალს უცხო მოთხრობა უამბნია ებრაულ ენაზე*“⁵.

აპოკალიპტური მითები, რომლებიც განადგურებისა და განახლების თემებს მოიცავს არ შემოიფარგლება მხოლოდ წარღვნის (წყლის) მითებით. მეოცე საუკუნის ცნობილი ანთროპოლოგის მირჩა ელიადეს ნაშრომებში ნაჩვენებია, რომ განადგურების მითები შეიძლება დაკავშირებული იყოს სხვადასხვა ბუნებრივ ან კოსმიურ მოვლენებთანაც, როგორიცაა ცეცხლი, მიწისძვრა, ეპიდემიები, ან ზეციური ფენომენები (მაგ., მეტეორები, მზის დაბნელება და სხვა).

აპოკალიფტური მითები, რომელიც თითქმის ყველა არქაულ საზოგადოებაში გვხვდება, წარმოადგენს სიმბოლოს, რომელსაც მისი ჩამოყალიბებისა და გავრცელების ისტორია აქვს. მირჩა ელიადე, თავის ერთ-ერთ ადრეულ ნაშრომში „*მეთოდოლოგიური შენიშვნები რელიგიური სიმბოლიზმის შესწავლის შესახებ*“ აღნიშნავს, რომ რელიგიურ სიმბოლოს საკუთარი ისტორია აქვს. ელიადე წერს: „იმის თქმა, რომ სიმბოლოს აქვს „ისტორია“, შეიძლება ორ რამეს ნიშნავდეს: ა) ეს სიმბოლო ჩამოყალიბდა გარკვეულ ისტორიულ მომენტში და, შესაბამისად, ამ

⁵ წერეთელი, 2024, 124.

მომენტამდე ვერ იარსებებდა; ბ) ეს სიმბოლო გავრცელდა კონკრეტული კულტურული ცენტრიდან და ამ მიზეზით არ უნდა მივიჩნიოთ, რომ ის სპონტანურად ხელახლა აღმოცენდა ყველა იმ კულტურაში, სადაც გვხვდება. ის, რომ არსებობდნენ კონკრეტულ ისტორიულ სიტუაციებზე დამოკიდებული სიმბოლოები, არაერთ შემთხვევაში უეჭველად ჩანს. მაგალითად, ცხადია, რომ ცხენი, სხვა მნიშვნელობებთან ერთად, სიკვდილის სიმბოლო ვერ გახდებოდა მის მოშინაურებად. ასევე აშკარაა, რომ ნიჩაბი ვერ იქნებოდა ასოცირებული ფალოსთან და სამეურნეო სამუშაოები – სქესობრივ აქტთან გაიგივებული, სოფლის მეურნეობის აღმოჩენამდე. იმავე მანერით, რიცხვ 7-ის სიმბოლოში და, შესაბამისად, შვიდტოტიანი კოსმიური ხის ხატი, ვერ გამოჩნდებოდა შვიდი პლანეტის აღმოჩენამდე, რამაც მესოპოტამიაში შვიდი პლანეტარული ცის კონცეფცია ჩამოაყალიბა. უფრო მეტიც, არსებობს მრავალი სიმბოლო, რომელიც შეიძლება დავეუკავშიროთ სპეციფიკურ სოციალურ-პოლიტიკურ ვითარებებს, რომლებიც მხოლოდ გარკვეულ არეალებში არსებობდა და ზუსტ ისტორიულ მომენტებში ჩამოაყალიბდა, როგორიცაა სამეფო ხელისუფლების, მატრიარქატის სიმბოლოები ან ის სისტემები, რომლებიც გულისხმობს საზოგადოების ორ, ერთდროულად ანტაგონისტურ და შემავსებელ ნაწილად დაყოფას.⁶ მირჩა ელიადეს თვალსაზრისი, რომ ისტორიული სიტუაცია მნიშვნელოვანი მომენტია მითის ფორმირებაში, გვაახლოებს დიმიტრი უზნაძის განწყობის თეორიის მიხედვით მითის ახსნასთან, რომელსაც ქვემოთ განვიხილავთ. მირჩა ელიადეს თქმით, მიუხედავად სოციალური სიმბოლოების სიმრავლისა, კულტურასა და ისტორიასთან დაკავშირებული სიმბოლოები ნაკლებად არის გავრცელებული, ვიდრე კოსმიური სტრუქტურის სიმბოლოები, რომლებიც სამყაროსა და ადამიანის ურთიერთმიმართებას, საკრალურისა და პროფანულის ურთიერთობას გადმოგვცემს.⁷

აპოკალიფსის მითი, როგორც ერთი მხრივ, დიდი ბოროტების და მეორე მხრივ, განახლების იდეა გადაჰყვება ანტიკურობას, შემდგომ კი - ქრისტიანობის ეპოქას. რელიგიურ რწმენა-წარმოდგენებში აპოკალიფსი ღვთის, ზებუნებრივის გავლენით ხდებოდა და ამავე მიზეზით შეიცავდა იმედის ნაპერწკალს, რომ განადგურებას მოსდევს განახლება, კაცობრიობის განწმენდა და სხვა. რელიგიურ საზოგადოებაში აპოკალიფსური მოვლენების გამომწვევი მიზეზი, თუნდაც ეს ადამიანთა დაცემის ბრალი ყოფილიყო, მაინც ღმერთია, ზებუნებრივი, მეტაფიზიკური ძალა. თანამედროვე ეპოქაში კი ასეთი მეტაფიზიკურ ძალას ანაცვლებს ადამიანისაგან მომდინარე საფრთხეები ან ისეთი ბუნებრივი

⁶ Eliade, 1959, 103-104.

⁷ იქვე, 105.

თუ ზებუნებრივი⁸ მოვლენები ან კატასტროფები, რომელიც ადამიანებზე არ არის დამოკიდებული.

როგორც ვხედავთ, ცნებამ მეტ-ნაკლები ტრანსფორმაცია განიცადა და დღეს ის უკვე ასოცირდება განადგურებასთან, სამყაროს ან ცივილიზაციის დასასრულთან, ფართომაშტაბიან კრიზისთან, რომელიც ხშირად ადამიანის ქმედებებითაა განპირობებული. თუმცა როგორც აღვნიშნეთ, ის შეიძლება ადამიანისგან დამოუკიდებელი ობიექტური მიზეზითაც იქნას გამოწვეული. მაგალითად, გრავიტაციული ველის ცვლილებით, ან მზეზე მომხდარი აქტივობებით, რომლებსაც დედამიწაზე ისეთ ცვლილებების გამოწვევა შეუძლია, რაც ცივილიზაციის არსებული ფორმით შენარჩუნებას შეუძლებელს გახდის.

განწყობის თეორიის მიხედვით, აპოკალიპტური მომავლის გამომწვევი ადამიანური ფაქტორი მისივე გონების მუშაობის შედეგია. აპოკალიფსი არის ადამიანის გონებით აკუმულირებული ენერგია, რომელიც სამყაროს არსებული ფორმაციის დასასრულს გამოიწვევს. 2020 წლის კოვიდ პანდემიამ, სამყაროს დასასრულის შიში გაცილებით უფრო რეალური გახადა, ამას მალევე მოჰყვა რუსეთ-უკრაინის ომი, რომელმაც ატომური ომის საფრთხეები და აპოკალიფსის შიში გააძლიერა. მრავალი პოლიტოლოგი და საერთაშორისო ურთიერთობების მკვლევარი მიიჩნევს, რომ კუბის კრიზისის შემდეგ კაცობრიობა ასე ახლოს არასდროს ყოფილა ატომურ დაპირისპირებასთან, რაც ეგზისტენციალური არსებობის საფრთხის გაზრების აუცილებლობას ქმნის.

კაცობრიობა ერთი ეგზისტენციალური საფრთხიდან – პანდემიიდან, მეორე ეგზისტენციალურ საფრთხეში – ატომური აპოკალიფსში, ისე მალე შევიდა, რომ კარგად გააზრების დრო არც ჰქონია. მოვლენების განვითარების ასეთი სისწრაფე მხოლოდ თანამედროვე ადამიანის ცხოვრების აჩქარებული ტემპის წყალობითაა შესაძლებელი.

განწყობა სიცოცხლის უზოგადესი მახასიათებელია. ყოველი ცოცხალი ორგანიზმი განწყობით მიემართა გარე სამყაროს მოთხოვნილების დაკმაყოფილების საფუძველზე და მოთხოვნილების დაკმაყოფილება მიზანშეწონილი ქმედების განხორციელებითაა შესაძლებელი. მაშასადამე, განწყობა ქვეფსიქიკური ფენომენია, რომელიც ცცევის განხორციელების ფსიქო-ფიზიოლოგიურ მზაობას წარმოადგენს. განწყობა მიზანშეწონილი ქმედების განხორციელებას უზრუნველყოფს,

⁸ თანამედროვე ციფრულმა ტექნოლოგიებმა და ინფორმაციის გავრცელების საშუალებებმა სხვადასხვა აპოკალიფტური სცენარის შესახებ ადამიანთა გარკვეული მასების ყურადღება მიიპყრო. ზოგიერთს სცენარს არავითარი სამეცნიერო თუ ლოგიკური საფუძველი არ გააჩნია; ზოგი კი სწორედ მეცნიერების განვითარების პარალელურად გაჩნდა, როგორიცაა – ნიბირუ, ბოლცმანის ტვინი, სტრეინჯლები, ვაკუუმის კოლაფსი, ნაცრისფერი გუნდის და სხვა აპოკალიპტური საფრთხეები.

მიზანშეწინილი ქმედების განხორციელებას კი ორი ფაქტორის გათვალისწინება სჭირდება, ესენია – მოთხოვნილების მქონე ორგანიზმის (სუბიექტური ფაქტორი) და მოთხოვნილების დაკმაყოფილების სიტუაციის (ობიექტური ფაქტორი) ქცევაში ასახვა. მაშასადამე, განწყობის თეორიის მიხედვით, აპოკალიფტური მითის საფუძვლებშიც იდენტიფიცირებადია სუბიექტური და ობიექტური ფაქტორები.

მაშასადამე, განწყობა ყველა ცოცხალ არსებას ახასიათებს, ის ცხოვრების ზოგად პრინციპს წარმოადგენს. მაგალითად, როგორც ევოლუციის კანონი აღწერს ცოცხალი მატერიის არსებობის წესს, ასევე განწყობაც წარმოადგენს სიცოცხლის ფსიქიკური არსებობის წესს. ცოცხალი ორგანიზმი მთელი განწყობით მიემართება გარემოს, განწყობით გაშუალებული მოქმედების გარეშე ცოცხალი მატერია არაცოცხალი გახდება, შეწყვეტს სიცოცხლეს, რადგან ის ვერ დაიკმაყოფილებდა სასიცოცხლო მოთხოვნილებებს. რა არის ის გარდამტეხი მომენტი, როდესაც „ცხოველური განწყობის მოდუსიდან“ თავის დაღწევა და წმინდა ადამიანური აქტივობების (დაკვირვება, გააზრება, ცნობიერება, ცნებითი აზროვნება და სხვა) განხორციელება იწყება. განწყობის თეორიაში ადამიანის უნიკალური მახასიათებელი ობიექტივაციის ცნებასთან არის დაკავშირებული. ობიექტივაციის საშუალებით ადამიანი თავს აღწევს ცხოველური განწყობის მოდუსს და შეუძლია განხორციელოს უნიკალური ადამიანური აქტივობა – დაკვირვება, სიტუაციის გააზრება და გაცნობიერება.

ობიექტივაციის აქტის საშუალებით ხდება ორმაგი ასახვა. პირველადი ასახვა: ეს არის არაცნობიერი, „ქვეფსიქიკური“ ასახვა, რომელიც მოცემულია თავად განწყობაში. განწყობა, როგორც მთლიანი სუბიექტის მზაობა, უკვე „ასახავს“ სიტუაციას იმ კუთხით, რაც ორგანიზმის საჭიროებებისა და მოცემული გარემოსთვისაა რელევანტური. ეს არის მოქმედებაზე მიმართული, პრაგმატული ასახვა. მეორეული ასახვა: ეს ხდება ობიექტივაციის აქტის შედეგად, როდესაც ქცევა ფერხდება. სუბიექტი თითქოს „დისტანცირდება“ სიტუაციიდან და რეალობის იმ ასპექტს, რომელიც დაბრკოლებას ქმნის, ცნობიერების შუქზე გამოიტანს. ეს უკვე არა პრაგმატული, არამედ შემეცნებითი ასახვაა. მაშასადამე, ადამიანი იქცა ცნობიერ არსებად, როცა მან შეძლო პრობლემის ანალიზი ობიექტივაციის საშუალებით. ადამიანი „მიმართავს აზროვნების აქტს“, რათა მოახდინოს დაბრკოლების გაცნობიერება. უზნაძის თეორიაში ამ პროცესში უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს მეტყველება და სიტყვა. სწორედ სიტყვაა ის ინსტრუმენტი, რომლითაც ადამიანი ახდენს რეალობის ფრაგმენტის „ამოგლეჯას“ ზოგადი, დიფუზური სიტუაციიდან და მას ცნობიერების ობიექტად აქცევს. ამის გარეშე, „ქვეცნობიერიდან ცნობიერაში ტრანსფორმაცია“ მისტიკურ პროცესად რჩება.

საკითხის უკეთ გასაგებად განვიხილოთ სიკვდილის ცნება, სულ მალე ჩვენ დავინახავთ, რომ სწორედ სიკვდილის შიშმა უბიძგა გილგამეშს უკვდავების ძიებისკენ, რაც გილგამეშის ეპოსის ცენტრალური თემაა. მანამდე ყურადღება მივაქციოთ სიკვდილის გააზრების, ცნებით აპარატში მოქცევის განწყობისეულ პროცესს. სიკვდილის გაცნობიერება არის არა უბრალოდ მოქმედების შეჩერება, არამედ მოქმედების შესაძლებლობის სამუდამო და აბსოლუტური შეწყვეტის გააზრება. ეს არის საბოლოო „დაბრკოლება“, რომელსაც სხვის სიკვდილში სიკვდილის ცნების დაბადება იწვევს, მასზე დაკვირვების საფუძველზე. სიკვდილთან მიმართებით შეიძლება ითქვას, რომ ცივილიზაცია სიკვდილის გააზრებისა და „გაკულტურების“ კვალდაკვალ ჩნდება. ეს მოსაზრება სრულად დასტურდება ანთროპოლოგიური და არქეოლოგიური მონაცემებით. მიზანმიმართული დაკრძალვის რიტუალები, რომლებიც პირველად ჩვენს მონათესავე სახეობა ნეანდერტალელებთან (დაახლ. 100 000 წლის წინ), ხოლო შემდეგ უკვე *Homo sapiens*-თან ჩნდება, მიიჩნევა სიმბოლური და აბსტრაქტული აზროვნების ერთ-ერთ უძველეს და უტყუარ მტკიცებულებად. განწყობის თეორია კი სწორედ ასეთი აზროვნების ფსიქიკურ პროცესს აჩვენებს.

ამ შფოთვასთან გასამკლავებლად და სიკვდილის გაუგებარი კონცეფციისთვის რაიმე ფორმის მისაცემად, ადამიანი ქმნის მსოფლხედვას, რომელიც რიტუალის სახით პროფანულ სამყაროში სხვადასხვა ქმედებებს იწვევს - მიცვალებულის დაკრძალვა, მასთან ერთად ნივთების, იარაღის თუ საკვების ჩატანება, სხეულის კონკრეტული მიმართულებით დასვენება და სხვა – არის სიმბოლური ქმედებები. ეს არის იმის მტკიცებულება, რომ ადამიანები ფიქრობენ სიკვდილზე როგორც ასეთზე და ეს ფიქრები გამოისახება საიქიო ცხოვრებაზე, სულზე, სიცოცხლის გაგრძელებაზე სხვა ფორმით. ეს ქმედებები უაზროა პრაქტიკული, ბიოლოგიური გადარჩენის თვალსაზრისით, მაგრამ უმნიშვნელოვანესია ფსიქოლოგიური და სოციალური თვალსაზრისით.⁹

აპოკალიფტური მომავლის, ანუ კოლექტიური დასასრულის, წარმოდგენა მოითხოვს ცნობიერების განვითარების უმაღლეს დონეს – უნარს, მოახდინო არა მხოლოდ საკუთარი, არამედ მთელი სამყაროს არსებობის ობიექტივაცია და გაიზარო მისი სასრულობა. შალვა ჩხარტიშვილი აღნიშნავს, რომ ცნობიერება არის ის დაკვირვებადი „ზედაპირი“, რომლის მიხედვითაც ჩვენ არაცნობიერი განწყობის არსებობაზე ვმსჯელობთ: „განწყობა ცნობიერებაში, პირველ რიგში, წარმოდგენილია იმ აქტივობის სახით, რომელსაც იგი ცნობიერების მიმართულებით ავითარებს

⁹ იხ., Metcalf, Huntington, 1991.

და რომელიც, პირველ რიგში, გარესინამდვილის – სიტუაციის თავისებურებათა გაცნობიერების საქმეს ემსახურება. ეს აქტივობა ცნობიერების ფენომენის სახით გვეძლევა, ცნობიერების ფენომენები კი, ცხადია, თვითონ განწყობა არაა, მაგრამ განწყობის არსებობის შესახებ, არსებითად, მათ ნიადაგზე ვასკენით, დაახლოებით ისე, როგორც გრძნობადად მოცემული ფერებიდან ასკვნიან მათი ობიექტური მწარმოებლის – ელექტრომაგნიტური ტალღების არსებობისა და თავისებურებების შესახებ, იმ განსხვავებით, რომ აქ ფსიქიკური ფენომენების სუბიექტური მწარმოებლის შესახებ ვაკეთებთ დასკვნას¹⁰. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, სწორედ ეს ცნობიერი აქტივობა, რომელიც განწყობის ნიადაგზე აღმოცენდება, წარმოადგენს აუცილებელ ფსიქოლოგიურ „არენას“, სადაც შესაძლებელი ხდება ისეთი რთული, აბსტრაქტული ობიექტების გააზრება, როგორიცაა ჯერ ინდივიდუალური სიკვდილი, შემდეგ კი – მისი გლობალური, აპოკალიპტური ეკვივალენტი.¹¹

ლოგიკურია, რომ სანამ აზროვნება კოლექტიური სიკვდილის ფენომენთან მივა, ადამიანის გონებამ ჯერ თავად სიკვდილი უნდა გაიაზროს. საკვირველია, რომ გილგამეშის ეპოსშიც სიკვდილის საკითხი ცენტრალურ ადგილს იკავებს. ენქიდუს გზა ველურობიდან ცივილიზაციამდე, ხოლო გილგამეშისა – ღმერთკაცობიდან მოკვდავობამდე და ამის შედეგად, უკვდავების ძიებამდე, აი ესაა გილგამეშის ეპოსის გმირთა გასავლელი გზა.

გილგამეშის ეპოსი გადმოგვცემს ადამიანად ყოფნის სირთულის მრავალ ასპექტს. ის იაზრებს ყოფნა-არყოფნის, სიკვდილ-სიცოცხლის მომენტს და ამ გააზრების ფონზე ესწრაფვის უკვდავებას. როდესაც გილგამეშს ეკითხებიან, თუ რად წამოვიდა უტ-ნაფიშტის საძებნელად, ის ყვება მისი მეგობრის და ძმის ენქიდუს სიკვდილის ამბავს. გილგამეში იხსენებს ენქიდუს, მასთან მეგობრობას, მასთან გატარებულ დროს, საგმირო საქმეებს, რომლებიც ერთად განახორციელეს და ბოლოს ენქიდუს სიკვდილზე ამახვილებს ყურადღებას, რომელმაც ასე მძიმედ იმოქმედა მის ფიზიკურ და ფსიქიკურ მდგომარეობაზე. გილგამეში ამბობს:

„შევძრწუნდი რა განვიცადე ბედი მისი.

სიკვდილის შიშმა შემიპყრო, ამისათვის ვარ გაჭრილი ველად.

ბედი ჩემი მოყვარისა მიმძიმს ფრიად,

ამისათვისცა შორის გზით ვარ გაჭრილი ველად:“

სტრიქონის ბოლოს კი დასძენს:

„ენქიდუ, მოყვარე ჩემი საყვარელი, მიწად გარდიქცა!

ხომ მეც დავნევი მსგავსად იმისა, რომ აღარ აღვსდგე აღარასოდეს“.

¹⁰ ჩხარტიშვილი, 1975, 49.

¹¹ იქვე.

დიმიტრი უზნაძე სტატიას „ომის ფილოსოფია“¹² სიკვდილის შიშის გააზრებით იწყებს. სტატია იწყება უზნაძის რეფლექსიით ერთ სურათზე, სადაც აღბეჭდილია ახალგაზრდა მშვენიერი ასული, რომელიც ყინულის ზედაპირზე დასრიალებს და თან დაჰყვება მისი ჩრდილი, რომლისთვისაც მხატვარს სიკვდილის ჩონჩხის სახე მიუცია. სიკვდილს მისი უსულო, უხორცო ხელები წინ გაუშვერია და ცდილობს ასულის მშვენიერი სხეული მის მკლავებში მოიქციოს. სურათის აღწერის ბოლოს უზნაძე დასძენს: „ერთი სიტყვით, ყოველი ნაბიჯი ამ ქალწულისა, ყოველი მიხვრა და მოძრაობა მისი სხეულისა განზრახულია ერთი გრძნობით, ერთი სურვილით: სურვილით, რომ სიკვდილის უსულო ჩონჩხს ხელში არ ჩაუვარდეს. ამგვარად მთელი მიმართულება ამ ქალწულის მოძრაობისა სიკვდილის შიშის გრძნობით არის ნაკარნახევი, ამ სურათმა ჩემზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა. დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა იმიტომ, რომ მის დანახვაზე ჩემს ცნობიერებაში ადამიანის სიცოცხლის ბედის სურათი მთელი თავისი სიგრძე-სიგანით დაიხატა. და მართლაც, განა ასეთი არ არის მთელი ცხოვრება ადამიანისა! განა ყოველი ნაბიჯი ჩვენი ცხოვრებისა სიკვდილის შიშის გრძნობით არ არის ნაკარნახევი, განა ჩვენი დაბადების პირველსავე მომენტიდან იმის ცდაში არა ვართ, რომ სიკვდილის ცეცხლის მსხვერპლი არ შევიქნეთ ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების, ჩვენი კერძო არსებობის პირობები, ყველა ფორმა ჩვენი ყოფნისა სიკვდილის შიშის გრძნობით არის შექმნილი და გამონეული. ეს შიში, ამგვარად, მთელი ჩვენი ცხოვრების მმართველი პრინციპი, უმთავრეს რეგულიატური მომენტია ადამიანის მთელი ცხოვრებისა.“¹³ სწორედ სიკვდილის შიში აწყობინებს გილგამეშს ეპოსის უმთავრეს და ყველაზე რთულ მოგზაურობას, რამაც მას უკვდავება უნდა მოუტანოს. უზნაძეს აზრითაც სიკვდილის შიში მუდმივი და აუცილებელი ფაქტია მთელს საკაცობრიო ცხოვრებაში. მაგრამ ადამიანი, ერთი მხრივ, მოკვდავი არსება, მეორე მხრივ, უკვდავ ფენომენში არსებობს, საზოგადოებაში, რომლის უკვდავებაც მას აგრეთვე გაცნობიერებული აქვს. სტატიის მეორე თავში უზნაძე მეტაფიზიკური სიკვდილის ბოროტების მოხსნაზე საუბრობს, რომლის ფარგლებშიც ადამიანის

¹² სტატია პირველად დაიბეჭდა „სახალხო გაზეთის“ 1910 წლის 5 და 7 სექტემბრის ნომრებში. სტატია შესულია უზნაძის შრომების IX ტომში, სადაც აგრეთვე გვხვდება უზნაძის სადოქტორო ნაშრომი და ადრეული პუბლიკაციები. რა თქმა უნდა, სტატიის დაწერის მომენტში უზნაძის ცხოვრების მთავარ შრომამდე, „განწყობის თეორიამდე“ ჯერ კიდევ დიდი დრო იქნება გასავლელი, თუმცა მის ადრეულ შრომებში და განსაკუთრებით ამ სტატიაში იმზირება განწყობის თეორიის კონტურები, მოაზროვნის აზრთა დინების ვექტორი. სტატია, გარდა იმისა, რომ ომის პრობლემატიკას სიღრმისეულად განიხილავს, ამ მხრივაც საინტერესოა.

¹³ უზნაძე, 1986, 213.

ცნობიერება ცდილობს გაკრვეული თვალსაზრისით გაექცევეს მოვლენების ზედაპირზე ტივტივს და საგნის არსის გააზრებაში მიიღოს მონაწილეობა. აღნიშნული მომენტი უკვდავი სახელის ფენომენში გაცნობიერდა¹⁴.

ადამიანი თავის ცნობიერებასთან ერთად, სწორედ ისე, როგორც ყოველი სხვა მოვლენა, მარტო პრაქტიკულს, ჩვეულებრივ სინამდვილეს კი აღარ ეკუთვნის, იგი მეტაფიზიკური სამკვიდროს შვილიცააო ამბობს უზნაძე ზემოთ აღნიშნულ სტატიაში¹⁵. სწორედ ამ ყველაფერზე უზნაძე მომავალში იტყვის, როდესაც განწყობის თეორიის იმ დროისთვის არსებულ ყველა მნიშვნელოვან საკითხს დაამუშავებს და დაასრულებს მის ერთ-ერთ ბოლო ნაშრომს „ზოგად ფსიქოლოგიას“, ადამიანი ისტორიული არსებააო და შესაბამისად მისი მოთხოვნილებები სოციალური ურთიერთობათა ქმნადობის მუდმივ პროცესშია ჩაბმული, ამის შედეგი ისაა, რომ არა მარტო ძველი მოთხოვნილებები იცვლება სოციალურ-ტექნოლოგიური პროგრესის შედეგად, არამედ განუწყვეტლივ ახალი მოთხოვნილებები ჩნდება. მაგალითად, ჯერ კიდევ 250 წლის წინ სწრაფი შეტყობინების გასაგზავნად საჭირო იყო მტრედი, ხოლო დღეს შეტყობინების გაგზავნის მომენტში, ვეჭვობ, ვინმეს მტრედი გაახსენდეს საერთოდ, არათუ მოთხოვნილება გაგიჩნდეს მტრედის მოძიების.

მაშასადამე, ინდივიდუალური სიკვდილის შიში დაძლეულია სოციალური უკვდავების ფონზე, რადგან სოციალური ისტორიული პროცესში, განსხვავებით ინდივიდისგან, ინფორმაციის თაობიდან თაობაში მუდმივ დინებაზეა დამოკიდებული, მას ამ გაგებით მოკვდავის ბედი არ მოეღს. მაშინ, საინტერესოა, საიდან მოდის აპოკალიფსის მითი, კაცობრიობის განადგურების შიში. მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ სოციალური ერთეული თაობათა უწყვეტი ცვლის რეჟიმშია ჩართული, განა ცოტაა შემთხვევები, როდესაც სოფლებს, რეგიონებს და სხვას ტიპის სოციალურ გაერთიანებებს თავზე დატეხილ ბუნებრივი კატაკლიზმები, როგორიცაა ტყალდიდობა, შავი ჭირი, მიწისძვრა, გვალვა და სხვა, რა დროსაც ადამიანთა დიდი რაოდენობის მასიური განადგურებას აქვს ადგილი, ზოგჯერ მთელი სოფლის ან რეგიონისაც კი. ასეთი შემთხვევები უნდა მივიჩნიოთ იმ ობიექტურ ფაქტორად, რომლის საფუძველზეც ეტაპობრივად ჩამოყალიბდა აპოკალიფტური განწყობები, რომლებიც თაობიდან თაობაში გადადის, კულტურიდან კულტურაში და ასე შემდეგ.

ჩვენ გავანალიზეთ აპოკალიფსური მითების ფსიქოლოგიური საფუძვლები, სადაც, ერთი მხრივ, ბუნებრივი და სხვა სახის კატასტროფები და, მეორე მხრივ,

¹⁴ უზნაძე, შრომები IX, გვ. 217.

¹⁵ უზნაძე, IX ტომი, გვ. 216-217.

ადამიანის ცნობიერების ისტორიული განვითარება ქმნის კონკრეტულ ცნობიერ აქტს, რასაც აპოკალიფტური მითის სახე მიეცა. ამ კონკრეტულ საკითხში მირჩა ელიადეს დასკვნები უახლოვდება უზნაძის პოზიციას, რომ ცნება ისტორიულ პერიოდში მომხდარი მოვლენის ასახვაა და თუ როგორია ეს ასახვა ამაზე ზეთოდ გვექონდა საუბარი.

თანამედროვე აპოკალიპტურ განწყობებსაც თავისი ობიექტური მიზეზები აქვს. ობიექტური ფაქტია, მასობრივი განადგურების სხვადასხვა საშუალებების არსებობა, გვრჩება მხოლოდ ალბათობა, თუ მოცემულ მომენტში რამდენია ხდომილება იმისა რომ ესა თუ ის კატასტროფა ალბათური ხდომილებიდან რეალობაში განხორციელდება. საქმეს ართულებს ობიექტური შემფასებლის არარსებობა, ანუ თუ რამდენია კონკრეტული ხდომილების ალბათობა, მაგალითად ატომური არმაგედონის. შეიძლება ყველა შევთანხმდეთ იმ ფაქტზე, რომ რუსეთ-უკრაინის ომმა გაზარდა ატომური დაპირისპირების ალბათობა, მაგრამ ზუსტად რამდენით გაიზარდა ეს მაჩვენებელი, ან მანამდე რამდენი იყო, ამაზე შეთანხმება თითქმის შეუძლებელია.

თანამედროვეთა მრავალფეროვან გარემოს მრავალფეროვანი აპოკალიფტური განწყობებიც ახასიათებს. ზოგს უცხო პლანეტელების კოსმიური ოდისიის ჯერა ზოგს კი ფარდის მეორე მხარეს მყოფი ადამიანისგან მომდინარე საფრთხის. საკითხავი ის კი არაა თუ ვის როგორი აპოკალიფტური მომავლის სჯერა, არამედ შეძლებს თუ არა კაცობრიობა რესურსების დატაცების პარადიგმისგან და მის ფონზე ადამიანისგან მომდინარე აპოკალიპტური საფრთხეების თავის დაღწევას. წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენ კაცობრიობა მუდამ ურთიერთგანადგურების ალბათობების თვლაში იქნება, რაც დროის დინებასთან ერთად დაახლოებს მას გარდაუვალ ფატალურ შედეგამდე. აღნიშნულ მოსაზრებას გავამყარებ ალბათობის თეორიის არგუმენტაციით. ალბათობის თეორიის მიხედვით, თუ მოვლენას აქვს მოხდენის ძალიან მცირე შანსი (მაგ., 0.0001%), ის თითქმის არ ხდება ერთ ცდაზე. მაგრამ თუ ამ ცდას მილიონჯერ გავიმეორებთ, მოვლენის ხდომილების ალბათობა თითქმის 100%-ს უახლოვდება.

სწორედ ამიტომ, რომ თანამედროვე „სუბიექტური“ (ადამიანიდან მომდინარე) საფრთხეები, როგორიცაა ბირთვული იარაღი ან ეპიდემიები, იწვევს ასეთ ძლიერ შფოთვას. რაც უფრო მეტი მასობრივი განადგურების საშუალებები და ამ საშუალებათა მფლობელ სახელმწიფოთა შორის ანტაგონიზმი გაღრმავდება, მით უფრო იზრდება აპოკალიფტური კატასტროფის ალბათობა, განსხვავებით ძველი აპოკალიფტური შიშებისგან, სადაც საბოლოო ანგარიშით ღმერთი იწვევდა პროცესს და განახლების იმედსაც თავად იძლეოდა.

დასკვნა

ეს ნაშრომი ამტკიცებს, რომ აპოკალიფსური განწყობები ღრმად ფესვგადგმულია ადამიანის ფსიქოლოგიაში და საუკეთესოდ აიხსნება დიმიტრი უზნაძის განწყობის თეორიის ჩარჩოთი. თეორიის ხაზგასმა სუბიექტის მოთხოვნილებებსა და ობიექტურ გარემოს შორის ურთიერთქმედებაზე იძლევა მძლავრ ლინზას იმის გასაგებად, თუ როგორ წარმოშობს ინდივიდუალური სიკვდილის პირველყოფილი შიში, რეალური სამყაროს კატასტროფებთან დაპირისპირებისას, კოლექტიური განადგურების მითებს.

გილგამეშის ეპოსი წარმოადგენს ამ პროცესის არქეტიპულ მაგალითს, სადაც მოკვდავობის პირადი ტერორი მიდის სამყაროს დამამთავრებელი წარღვნის მოყოლამდე. მთავარი დასკვნა ის არის, რომ აპოკალიფსური რწმენები არ არის სტატიკური; ისინი ვითარდებიან ცვალებადი „ობიექტური ფაქტორების“ საპასუხოდ, რომლებიც საფრთხეს უქმნის ადამიანის არსებობას. ანტიკურ ხანაში ეს ფაქტორები იყო ბუნებრივი კატასტროფები, რომლებიც ინტერპრეტირდებოდა როგორც ღვთაებრივი ქმედებები, ხოლო შედეგად მიღებული მითები იძლეოდა განახლების იმედს. დღეს, ობიექტური ფაქტორები უპირატესად ჩვენივე შექმნილია — მასობრივი განადგურების იარაღები, ეკოლოგიური კოლაფსი და გლობალური პანდემიები.

ეს თანამედროვე კონტექსტი აძლიერებს აპოკალიფსურ განწყობას. კატასტროფის ალბათობა აღარ არის ღვთაებრივი ახირების საკითხი, არამედ ადამიანური გათვლისა და შეცდომის. როგორც ალბათობის თეორია გვთავაზობს, მოვლენა მოხდენის მიზერული შანსით ხდება თითქმის გარდაუვალი, თუ შესაძლებლობა მეორდება საკმარისად ბევრჯერ. სანამ კაცობრიობა ფლობს საშუალებებს საკუთარი თავის გასანადგურებლად და სანამ გეოპოლიტიკური ანტაგონიზმები წარჩუნდება, აპოკალიფსური მოვლენის ალბათობა იზრდება დროთა განმავლობაში. ეს თანამედროვე, სუბიექტური (ადამიანის მიერ გამოწვეული) საფრთხე წარმოშობს უნიკალურ და მძლავრ შფოთვის, განსხვავებულს ძველბუნიური შიშებისგან, რადგან მას აკლია ღვთაებრივი მიზნის მანუგეშებელი დაპირება ან გარანტირებული განახლება. ამ ფსიქოლოგიური საფუძვლების გაგება არსებითია იმ ეპოქაში ნავიგაციისთვის, რომელიც განსაზღვრულია თავისივე მიყენებული ეგზისტენციალური რისკებით.

გამოყენებული სამეცნიერო ლიტერატურა

- უზნაძე დ., შრომები, ტ. VI, თბილისი, 1977 [uznadze d., shromebi, t'. VI, tbilisi, 1977]
- უზნაძე დ., შრომები, ტომი IX, თბილისი, 1986 [uznadze d., shromebi, t'omi IX, tbilisi, 1986]
- ჩხარტიშვილი შ., განწყობა და ცნობიერება, თბილისი, 1975 [chkhart'ishvili sh., gants'q'oba da tsnobiereba, tbilisi, 1975]
- წერეთელი მ., გილგამეშიანი: ბაბილონური ეპოსი, თბილისი, 2024 [ts'ereteli m., gilgameshiani: babilonuri ep'osi, tbilisi, 2024]
- Eliade M., The History of Religions: Essays in Methodology, University of Chicago Press, 1959
- Hall J.R., Apocalypse: From Antiquity to the Empire of Modernity, Polity, 2009
- Metcalf P., Huntington R., Celebrations of Death: The Anthropology of Mortuary Ritual, Cambridge University Press, 1991

Davit Baratashvili*

AN ANALYSIS OF APOCALYPTIC BELIEFS BASED ON THE MYTH OF GILGAMESH AND ATTITUDE AND SET THEORY

Abstract

Beliefs about the end of civilisation, or apocalyptic moods, are deeply embedded in human history and culture. These ideas, originating from time immemorial, manifest in various forms and have been widely studied as expressions of humanity's existential fears. While the term „apocalypse” originally signified a divine „revelation,” its modern connotation has shifted towards catastrophic destruction, often caused by human actions. This paper explores the psychological foundations of these enduring and evolving beliefs.

Research will find out underlying psychological mechanisms that give rise to and shape apocalyptic moods, from ancient myths to modern anxieties.

This study employs a theoretical and conceptual analysis, using Dimitri Uznadze's attitude and set theory as its primary analytical framework. The theory, which posits that psychic activity arises from the interaction between a subject's needs (subjective factor) and the objective environment (objective factor), is applied to interpret one of the earliest recorded apocalyptic narratives—the flood myth in the Epic of Gilgamesh and the modern apocalyptic fears. The analysis integrates insights from anthropology and religious studies to trace the evolution of apocalyptic thought.

The analysis suggests that the genesis of apocalyptic beliefs is rooted in the human capacity for „objectification”—the conscious act of singling out and reflecting upon a phenomenon. The foundational objectification is that of individual death, as exemplified by Gilgamesh's fear following the death of his friend Enkidu. This individual existential anxiety, when confronted with large-scale natural disasters (objective factors), is projected onto a collective scale, forming the basis for apocalyptic myths

* Ph.D. Candidate at Caucasus International University. <https://orcid.org/0009-0007-0104-5576>

of world destruction and renewal. In the modern era, the objective factor has shifted from metaphysical forces to human-made threats, such as nuclear weapons and pandemics, altering the nature of apocalyptic fear from one of divine judgment and renewal to one of secular, final annihilation.

Understanding apocalyptic moods through the lens of Attitude and Set theory provides a framework for analysing contemporary societal anxieties. It highlights how objective threats, amplified by modern technology and media, interact with fundamental human psychology to create powerful, socially formative dispositions towards the future. This perspective is crucial for comprehending the political and social impact of widespread existential fear.

Keywords: Apocalypse, Attitude and Set Theory, Dimitri Uznadze, Epic of Gilgamesh, Existential Fear, Myth.